

DE AFSCHAFFING VAN HET BANPAANHUIS IN MUNSTERBILZEN IN 1572

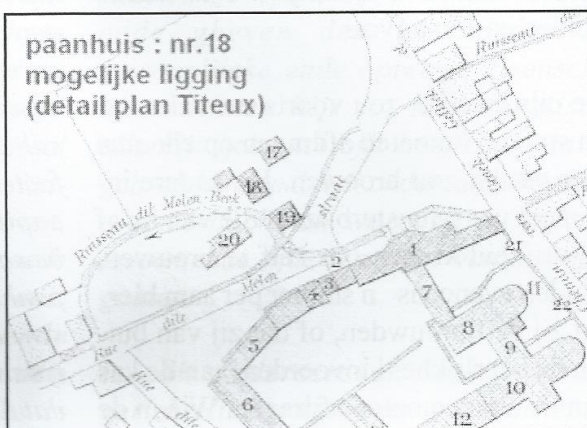
Mits desen sullen allen ondersaeten van Munsterbilsen nu ende ten ewigen daegen ontlast syn vanden bantpaanhuis...

De meeste heerlijkheden in onze streken beschikten in het Ancien R gime over een banpaanhuis: een brouwerij die in het bezit was van de plaatselijke heer, en waar de inwoners verplicht waren hun bier te kopen¹. Ook in Munsterbilzen bestond vanouds een banpaanhuis, dat in het bezit was van de abdis.

Om redenen die nu niet meer te achterhalen zijn, besloot de abdis of haar rentmeester in 1572, in samenspraak met het kapittel, het banaal karakter van het paanhuis af te schaffen, of met andere woorden de inwoners vrij te laten hun bier te brouwen of te kopen waar zij dat zelf wilden. Dit betekende niet dat de abdis afzag van de inkomsten die haar brouwerij haar tot dan toe hadden opgeleverd. Om dit inkomstenverlies te compenseren, stelde zij een taks in op het zelf gebrouwen bier en op het bier dat de inwoners binnen of buiten de heerlijkheid zouden aankopen. Wat het oude paanhuis betreft, werd besloten het bij opbod uit te geven aan een erfpachter. De registratie van het besluit om het paanhuis uit te geven, en van de toewijzing aan de hoogste bidder, is in het archief van het stift bewaard gebleven in een ongedateerd afschrift² dat werd vervaardigd door T. vander Meer³. De tekst wordt achter deze bijdrage uitgegeven.

Het paanhuis in kwestie lag ongetwijfeld langs een beek, en bestond naast het brouwhuis uit een woonhuis en stallen.

De exacte ligging wordt in de hier besproken akte niet vermeld. Mogelijk betreft het het paanhuis dat volgens de kaart in de oude archiefinventaris van Van Neuss bij

het stiftscomplex aan de Molenbeek lag⁴. De brouwerij lag er volgens de vereijningsakte in 1572 *sonder eijnighe gereitschap* bij. Mogelijk wordt bedoeld dat de brouwinstallatie ontmanteld was, of niet meer deugde. Dit zou kunnen verklaren waarom de abdis en het kapittel er voor opteerden het paanhuis uit te geven aan de hoogst biedende, liever dan zelf in een nieuwe brouwinstallatie te investeren.

De beheerders van het stift wilden voor goed van het paanhuis af, want de hoogste bidder en zijn nakomelingen zouden er *ten ewighen tyden* gebruik van mogen maken. Voorwaarde was dat jaarlijks, op de feestdag van Sint-Andreas (30 november), de cijns zou betaald worden. Om zeker te zijn van de stipte betaling van de cijns, werd van de cijnspachter geist dat hij een aantal onroerende goederen in

daeghen gelyck oeck schuldich ende verbonden sullen syn allen ondersaeten van Munsterbilsen te betaelen van ijder aem biers dij sy sullen brouwen offt doen brouwen i stuver Brabants offt nae advenant des biers, des selve gelijcken van allen beiren di gehaelt sullen woerden buiten de heerlicheit Munsterbilsen sullen oeck geven gelyck voerscreven. Mits desen sullen allen ondersaeten van Munsterbilsen nu ende ten ewigen daegen ontlast syn vanden bantpanhuis, dattet ghein gerechtigheit meer hebben en sal dan andere ingesetene des voerscreven dorps Munsterbilsen, dan ein ijder ondersaet sal moeghen panhuisen oprichten ende setten, daerop brouwen ende doen brouwen, beiren buijten de heerlicheit haelen ende te doen haelen tot syns waelgevat, mits ghevinghe aen onsser G.V. ende naecoemelinghen vrouwen van ijder aem beirs gelyck voerscreven is, des is neerstelick ondersproeken dat nijmant der brouwen sal, syn beir sal moegen kelderen offt tonnen hij en sal eerstmael ende voer al mijner G. V. oft der van lasthebbende eerstmael sullix gecondicht hebben, om alsullix bier te pegelen ende te visiteren, om daer van goede informatie offt wetentheijt te hebben, ende desgelycken van allen beiren di buiten

desen onsser heerlicheijt sullen moegen gehaelt woerden, dat niemant di beiren sal afflegghen van waegens offt karren offt anderssins ons G. V. oft der van lasthebbende ende sij eerst der van geadverteert ende weet gedaen, endde wij ter contrarien doet sal verbeuren aen ons G. V. ende naecoemende vrouwen twe golt guldens. Noch ist neerstelick ondersproeken dat allen di gheijne di beir sullen vercoepen, dat di sullen leveren ende gheven den huisluijden di gewoenlijcke ende oprechte Loensche maet dijmen hij tot Munsterbilsen allentijt gebruijct offt heeft hoeren te gebruijcken, op dat di ondersaten hij met niet vercocht en woerden nu offt in toecomende tijden op pene van twe golt gulden.

Is dit voerscreven bantpanhuis gerichtelick uitgegeven op dach ende datum voerscreven in wegen als voerscreven is, ende is verbleven aen Willem Houben alias Hevens voer xviii gulden xv stuver brabant.

(getekend:) T. vander Meer.

gastauteur: Rombout Nijssen⁷

- (1) Meer informatie over banpanhuizen: J. Behets, *Het banale paenhuys of de banale br ouwerij in het graafschap Loon enhet omliggende*, in *Album dr. M. Bussels*, Hasselt, 1967, p. 79-86; P. Smolders, *Heerlijke rechten op het bier in t Loonsche*, in *Bulletin de la Soci t Scientifique et Litt rair e du Limbourg*, 1923, 37, p. 29-42.
- (2) Het archief van het stift van Munsterbilzen wordt in het Rijksarchief te Hasselt bewaard. De oorkonde die hier besproken wordt, wordt er bewaard als nummer 193 van de *Oorkondenverzameling van het stift van Munsterbilzen*.
- (3) Uit de inventarisatie van het archief van het stift zijn twee mannen met de naam van Tilman vander Meer bekend. De oudste was in 1621 beneficiant van het

Sint-Nicolaasaltaar in de stiftskerk, en de tweede was de vader van Leon vander Meer, die het altaar omstreeks 1670 bediende: Zie M. Van der Eycken, *Inventaris van het archief van het adellijk damesstift van Munsterbilzen*, (Rijksarchief Hasselt. *Inventarissen*, 63), Brussel, 2002, p. 260.

- (4) H. Van Neuss, *Inventaire des archives du chapitre noble de Munsterbilzen*, Hasselt, 1887.
- (5) Geldbedragen werden in het Ancien R gime meestal uitgedrukt in (gouden) guldens, (zilveren) stuivers en (koperen) oordjes. In n gulden gingen twintig stuivers, en in een stuiver gingen vier oordjes.
- (6) Afkorting die in de tekst gebruikt werd voor *Genadige Vrouwe*.
- (7) Rijksarchief, Bampslaan 4, 3500 Hasselt.